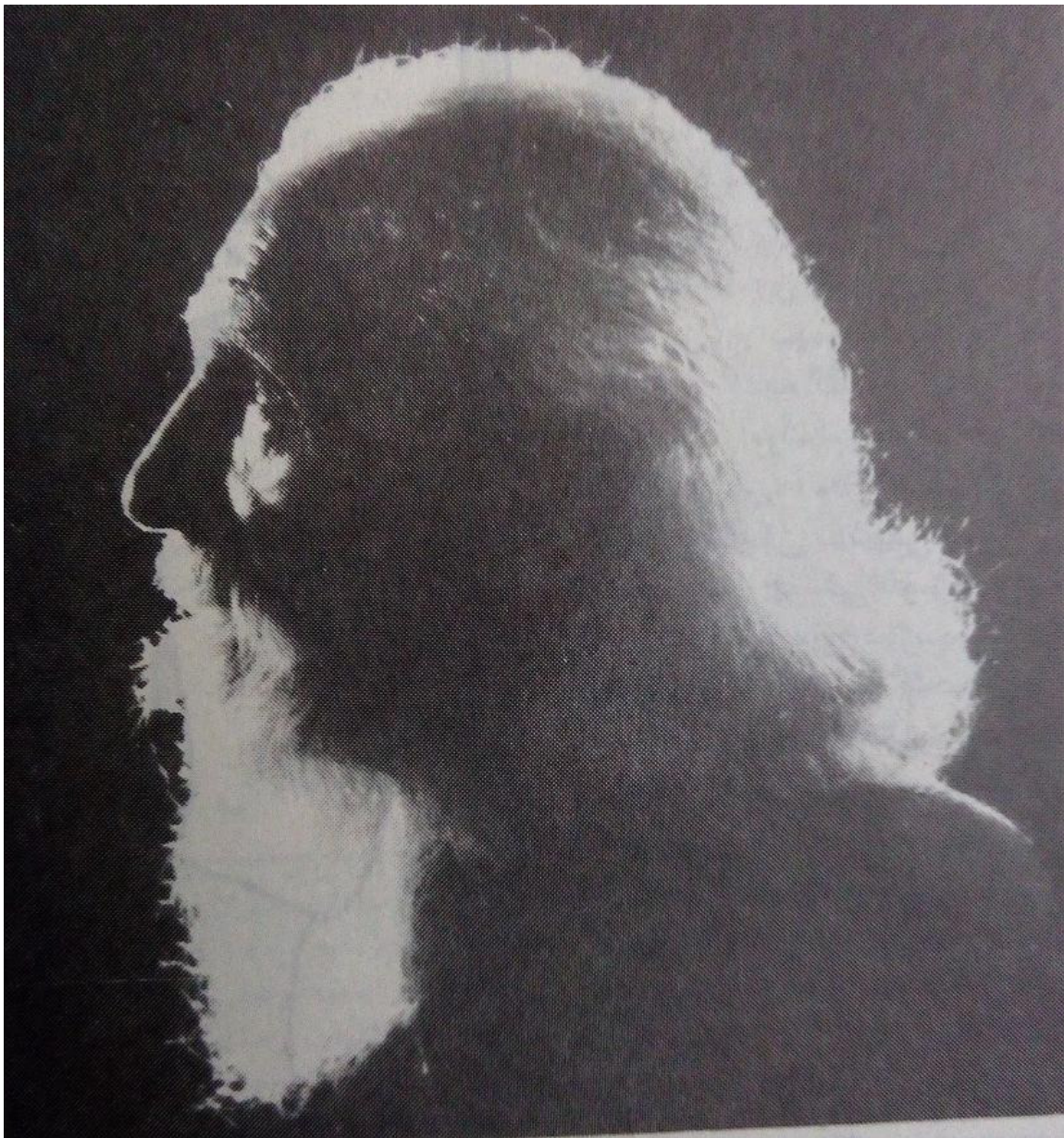

بی ریا نین فخر جوان یو خوسو

رضا همراز

عزیز وطنیم آذربایجان

بسله نیر قلبیمده سونسوز حورمت آذربایجانا

ایسته رم دونیاده من حوریت آذربایجانا

سانمایین اوز یوردومون اسرارینا بیگانه یم

من اونون سئوداسی عشقیندن بوجور دیوانه یم

شمعه بنزه ر دوره سینده فیرلانان پروانه یم

قویمارام اصلا قویولسون منت آذربایجانا

شاعیرم بیر بولبولم من آشیانیم دیر وطن

سئیر گاهیم دیر افقلا ؛ خوابگاهیم دیر چمن

چولده بیتیمیش لاله لر داغلاردا آچمیش یاسمن

هر بیری وئریمیش یئنه بیر زینت آذربایجانا

بیر گوزل دیر سئودیگیم کی حسننون حئیرانیم

من اونا تعریف یازان شاعیرلرین قوربانیم

بیلیمیره م صوفی پرستم ؛ عارفم ؛ روحانیم

قائلم معنادا من بیر قیمت آذربایجانا

من خیانت ائتمه دیم مرحوم اولان اجدادیمما

ارث تک وئردی بو یوردو قهرمان اولادینا

حفظ ائدیب بو اولکه نی باش ایمه سین جلادیما

اونلارین آوازی وئرسین شهرت آذربایجانا

پایدار اولسون گرگ اودلار آلولار تورپاگی

دالغانسین شانلی بورجونده عدالت بایراگی

قصر دن خوشدور منه هر داخماسی هر چارداگی

بسله نییر قلبیمده سونسوز حورمت آذربایجانا .

بویوک شاعیریمیز رحمتلی محمد بی ریا آذربایجانین جوشغون بیر طبعه مالیک اولان ، هابئله اوتای – بوتایدا تانیش اولان شاعیرلرین بیرسی اولموشدور . مع الاسف شاعیر بی ریا حاقددا بو گونه قدر لازیمی و شاعیرین لایقی قدر ایش گورولمه یب . ساغ اولسون اوستادیمیز یحیی شیدا عالی جنابلاری کی اونون « اورک سوزلری » عنوانلی بیر دفترین انقلابدان سونرا شاعیرین اوز ماذونیتی ایله گون ایشیغینا چیخارا بیلدی . داها سونرالار دا همین دفتری رحمتلی حاج حمید ملازاده بیر فارسجا مقدمه و بیر سیرا علاوه لر له یئنی دن نشره بوراخا بیلدی لر . البته بو دونه تاسف له اوستاد شیدا نین آدی نه ایسه پوزولموشدو !

آدی و یادی بیزیم ادبیات تاریخیمیزده ایلر بویو قالان شاعیر محمد باقر زاده کی ، ادبیات عالمینده داها آرتیق بی ریا آدی ایله شهرت لشمیشدیر ۱۲۹۳ اونجو ایل قوجا تبریزده غلام آدلی نجار پئشه لی بیر کیشی نین ائوینده دونیا گلمیشدیر . او ، آلتی یاشیندا عائله عضولری ایله بیر تیکه چورک آردینجا باکی یا گئدیملر . بیر – ایکی ایل سونرا

خوراسانا دونوب ، اورانین آب - هواسی سبب اولور کی آناسی آلیزلا بیر . حکیم لرین دئدیک لرینه گوره گرک اورانی ترک قیلسین لار نییه کی آناسی گونو - گوندن یامان لاشیردی . بئله ده ائله بیرلر . ۱۹۲۴ ینجی ایل یئنه گئچمیش شوروی یه قایدیرلار . آناسی اورادا تجارلیق ائدیر . بی ریا ایسه درس اوخویور . ۱۹۳۱ ینجی ایل ده آتاسینین فوتو سبب اولور ، اونلار بو دونه همیشه اورک لری چیرپینان تبریزه گلسین لر . بی ریا تبریزه دوندو کده باشین سالیب آشاغی کاسیب چیلیق لا عومور سورمه یه باشلا بیر . آنجاق آستا - آستا او واخت تاپدیقدا مطالعه یه ده گیریشیر . بو دونه او فارسجا و تورکجه شعرلر یازیر . یاواش - یاواش شعرلری الدن - اله گزیب دیلدرده اوخونور . چوخ چکمیر کی ۱۳۲۰ ینجی ایل گلیب چاتیر . متفق قوه لری بیر چوخ یئرلرده قان - قان دئییب ، ایرانادا سوخولورلار . نسبتاً آچیق بیر آتمسفر یارانیر . زیندان لارین قاپلاری آچیلیب هله ایبلر بویو عومور - گونلری زیندان لار بوجاغیندا گئچن لرین هامیسی بوراخیلیرلار . رنگ به رنگ درگی و گونده لیک لر نشر اولماغا باشلا بیرلار . بیر سیرالارین همت لری اساسیندا «آذربایجان» ، «وطن یولوندا» و بیر سیرا باشقا درگی و گونده لیک لر چاپ اولماغا باشلا دیقدا ، بیر چوخ لاری بو درگی لرین باشینا توپلانیب اوز شعرلرین ، ملاحظه لرین و یازی لارین نشر ائتمه یه امکان تاپیرلار . بی ریا دا بو فسادان لازیمی قدر فایدالانیر . اونون شعرلری ماراقلا تورکجه بوراخیلان درگی لرده چاپ اولوب آز بیر فاصله دن سونرا شعرلری ده دفتر - دفتر نشر اولماغا باشلا بیر .

۱۳۲۴ ینجی ایل چاتدیقدا ، بی ریانین یاشایش دفتیرینده یئنی بیر وراق آچیلیر . او ، بو دونه ادبیاتی تقریباً حاشیه ده قویوب سیاسته اوز گتیریر . آنجاق بو چابالارین گورن میر جعفر پیشه وری کیمی سیاستچی اونو دستک له یب آذربایجاندا قورولان میلی حوکومتین معارف وزیر لیینه سئچیر . بو دونه سیاستچی بی ریا ادبیات لا سیاستی قاتیب گوزل ملاحظه لر ارائه وئرمه یه باشلا بیر . شاعیرلر مجلسینده آتشین شعرلر اوخویوب گنج شاعیرلری هوسلندیریر . الیندن گلنی معارف یولوندا اسیرگه میر . درس لیک کیتابلارین یازیلیب ، چاپیندا گوزه گلیم نقشی اولور . بیر بئله ایش لری گورن بی ریانین وزیر لیی بی ریا ایل دوام ائده بیلیر . نییه کی میلی حوکومت قولدور شاه رژیمینین آذربایجانا باسقینی ایله دارما - داغین اولما قرارینا گلیر . بو دونه آذربایجانین میلی حوکومتینین لیدری میر جعفر

پیشہ وری دہ بورانی ترک ائتمہ مجبوریتیندہ اولور . بی ریائین دوستلاری و مجلسین قرارینا گورہ ، پیشہ وری نین یئریندہ اوتورور . اما نہ یازق کی داها چوخ گنج ایدی . نیبہ کی شاه اوردوسو هر یئری خرچنگ خسته لیبی کیمی بوروموشدو . شاعیر بی ریادا الین ایشدن چکیب قیراقدا اوتورماغا باشلاییر . اما اونو تانیانلار اونو توتوب حبسه یا اشکنجه وئرمہ قرارینا گلیردی لر کی بی ریا روسلارین خسته خاناسینا گیریب روس مقاملارینین مشایعتی ایله بیر آمبولانس دا آنا یوردونو ترک ائتمہ مجبوریتیندہ اولور . اونون بو گئدیشده بیر آیایگی گلیب ، بیر آیایگی گلیردی آنجاق تقدیر بئله اولمالی ایدی . بی ریا گنجمیش شورالار اولکه سینده گئدیب دینی مسئله لرله گونون سووور آما امنیت مامورلارین غضبینه دوچار اولوب یئنه یاخالانیر . بو دونه ده او دوستاقا آتیلیب ، بیر نئچه ایل آغیر حبس لر و اشکنجه لره معروض قالیر . سونرالار بوراخیلیب آنجاق گوزدن قویولمور ! دئدییمیز کیمی بی ریائین گنجمیش شوروی اولکه سینده ده اوزو گولمور و ایش اورا یئتیشیر کی او بیر مچیدین بوجاغیندا دینی مسئله لرله یاناشی عومور سوروب ، بو یول ایله گذران ائدیر . بو دونه شاعیریمیز بی ریا سلام – صلوات لایاد اولوب حتی بیر سیرا شعرلری دہ محمد سعید اوردوبادی نین اون سوزو ایله چاپ اولموشدور . آنجاق اوندان طالع یئنه اوز دوندیر و بختی قارا شاعیر دووارلار قیراقیندا قالیر !!! ۱۳۵۰ اینجی ایللردن اعتباراً اونون آدی اوتای آذربایجانین ادبیاتیندان سیلینیر و شعرلری ایله کیتابلاری یاساق اولور . هئچ بیر سئمیناردا یا کنفرانسا اوندان بیر آد – سان اولماق لازیم گورونمور هئچ ، بلکه قاداغان دا اولور . بو تای دا ایسه تورکجه صحیفه لر اولمادیغینا گوره بیر جور یاساق اولور . ۵۷ انقلابیندان سونرا دا اونون آدی بیر تهر بایکوت اولوب ، شعرلرینین آلتیندا « ب – ر » اختصاری آد گورونور . اما اونون ۱۳۵۹ اینجی ایل اولکه میزه مراجعتی ایله جو بیر خیردا یوموشانیر . اونون دئدیگینه گوره مرزیدن گئچنده اوزو ایله عومور بویو سیرداش اولان و یاشادیگی شعرلری دہ گتیریرمیش کی تندیرین ایستی واختینا دوشدوبونه گوره اونلار آلینیب ، ساخلانیلر و یالینیز بی ریائین اوزونون گئچمه ینه اذن وئرلییر . بی ریا چوخ یالوار – یاخار ائدیر آنجاق تاسف له بها وئرلیمیر و قوجامان شاعیر الی یالین مرزدن تبریزه ساری یوللانیر ! او راحتجا اویان – بویانا گئدیر هئچ ، بلکه دہ بیر راحت نفس چکیر . اما یاشایشی چتین فیرلانیردی . رحمتلی حاج حسن آغا زفیری ، اوستاد یحیی شیدا و بیر نئچه

ياخين دوستلارينين يارديم لاري ايله هله ياواش - ياواش ايسته بيردي بوغازيندان شيرين سو آخسين كي اجل اونو ياخالايير . بو دونه ميللي حوكومتين وزيرى اولان محمد بى ريا يالنيز بير نئجه دوستونون مشايعتى ايله غريب شكيل ده تبريزين وادى رحمت مزارليغيندا تورپاغا گئدير . چوخ غريبه دير كي اونون تكجه اوغلو دوكتور فايق بو گونه كيمي آغزين آچيب آتاسيندان بير كلمه ده بئله دانيشماميشدير !! بويوك شاعيريميزين وفاتيندان بوگون ۲۷ ايل گئچسه ده ايستر ايراندا ، ايستر سه ده ايراندان قيراقدا اونون شعرلرى و ملاحظه لرى هله ليك يئكونلاشماميشلار . سانكى شعرلريده ، دوشونجه سى و مزارى كيمي قريب سه ميشديرلر ! جوما آخشامى (۹۰/۲/۲۹) آرواد - اوشاق لا برابر اهل قبور زيارتينه گئتديك ده ، بيلميره م هارادان بيردن ذهيمه چاىدى كي « آى بالا گلين بير بيرينين دا رياسيز قبريني زيارت ائده ك . » يولوموزو بير آز ايب بير محقر قبرين باشيندا دايانديقدا اونون متينى اوغوم سالار اوخوبوب من ايسه كووره له - كووره له بئله يازيرديم :

آرامگاه

محمد بى ريا

فرزند غلام

تولد ۱۲۹۳

فوت ۶۳/۱۲/۱

بلوك ۱۰

رديف ۱۷

قبر نومره سى ۲۶

تاسف له اونون آرزی لارینین بیر چوخو گوزونده قالمیش دیر . حتی اونون وصیتی اساسیندا کی بو سوزلر قبیر داشینا یازیلین هئج عملی اولمامیشدیر ! اونون مزارداشینا یازیلمایان شعر بئله دیر :

وورما ال تربتیمه ، تربت آدم ده منم   نه او دونیا ، نه بو دونیا ایکی عالم ده منم
نئیلیم پی آپاران اولمادی بو وارلیغیما   عیش و عشرت ده منم محنت و ماتم ده منم
آراما قبری می ، آختارما منیم باش داشیمی   رسم ده حضرت نوح ، اسم ده خاتم ده منم .

اوست سطرلرده اشاره ائله دییمیز کیمی ، بی ریانی ان اودلو - آلولو زامانی ۱۳۲۰-۱۳۲۵ ینجی ایللر آذربایجاندا باش وئرن حرکات و داها سونرالار آذربایجاندا میلی حوکومتی ایش اوسته گلن زامانلار اولموشدور . میر جعفر پیشه وری بو کیمی شخصین خالق ایچره نه درجه ده خاطر حورمتین گورجک ، اونو او کابینه سینده معارف وزیر کیمی قبول ائتمیشدیر . بی ریانی اساساً شعرلرینین خمیر مایاسی ائله اوز هنده ورینده اوز وئره ن ماجرالاردان غیدالانیردی . او ، دوورونده کی حادثه لره هئج بیر زامان باش سویوق لوق لایاناشمایب ، یئری گلمیشکن تام مسئله لره قوشولوب ، ائله اونا گوره ده او دوورون درگی و گونده لیک لری شاعیرین شعرلرین هر گون ماراقلا چاپ ائدیب ، اونون ساتیجی لاری ایسه شاعیرین بیر - ایکی بیت شعرلرین رتکلام ائتدیک لرینه گوره ، آز بیر زاماندا گونده لیک لرین نسخه لری ساتیلیب توکه نیردی لر . اورنگ اولراق شاعیرین همشهریسی اولان سید احمد کسروی اوز گولونج فرضیه سی اولان « زبان اذری » سوزون دیله - دیشه سالاندا ، شاعیر الین الین اوستونه قویمایب ، حله یازیچی کسروی دیری کن گورون اونا نه آتشین بیر جاواب یازیب نشریه لرده چاپ اولماسینا دا همت گوستریلمیشدیر . باخین :

وطن خائنی کسروی به

قلب ناپاکیندا یوخ نور حقیقت کسروی

ساکت اول هورمه اوتان ای بی مرووت کسروی

وار یادیندا شعر ایله دیوانه اولدون بیر زمان

سویله دین .ایندی منم پیغمبر کل جهان

آلدادیب خلقی اقلا وئرمه دین معجز نشان

ائل ایچینده مسلکین آرتیردی نفرت کسروی

ساکت اول هورمه اوتان ای بی مرووت کسروی

تبریزه گلدین کئچنلرده بیزی آلداتماغا

ایسته یردین مخلوقی مین رنگ ایله اویناتماغا

ایندی ده حاضر اولوبسان بو دیاری ساتماغا

سنده یوخدور ذرجه ناموس و غیرت کسروی

ساکت اول هورمه اوتان ای بی مرووت کسروی

سن ازلدن نانجیب سن ای یالانچی بی شعور

پرچی عنوان ائدیب باشقا طهر ائتمه ظهور

دین سیز ایمان سیز آدامسان یوخ جنابنده قصور

آزديريب يولدان سنى دونياده رشوت كسروى

ساكت اول هورمه اوتان اى بى مرووت كسروى

اى فاشيزمين قويروغى آيدين دير افكاررين سنين

چوخ قميش قويما داين معلومدور هر كارين سنين

تائير ائتمز پيس چوروک اخبارو اخطارين سنين

قبله گاهيندور سنين هر يئرده ثروت كسروى

ساكت اول هورمه اوتان اى بى مرووت كسروى

درس آليبسان بى شرف هيتارده اى جاسوس باشى

آغلاديب ظاهرده مكر ايله آخيتما گوز ياشى

اولموشوق ماهر بير اوستا چوخ بيزى بيلمه ناشى

سندن اكراه ايله بير يكسر جمعيت كسروى

ساكت اول هورمه اوتان اى بى مرووت كسروى

سن مخالف سن فقط اوچ دوولتين پيمانينا

ضد اولوبسان ملتين هر عهدينه ايماسينا

خائن عالمده ازو باعث اولار اوز قانينا

محو اولارسان عنقريب اى بى حميت كسروى

ساكت اول هورمه اوتان اى بى مرووت كسروى

دوستوموز روس خالقى ائتميشدور بيزه چوخ التفات

وارديراونلاردا گوزه ل عالى طبيعت خوش صفات

قولوموز دان دونمه ريك ارضه توكولسه كائنات

وعدينه ائتميش وفا دائم بو ملت كسروى

ساكت اول هورمه اوتان اى بى مرووت كسروى .

بى ريانين اوره يى ميللتى ايچون همشه دويونموشدور . او ، بير آن ملتين اونوتماميشدير . شاعيرين بو حسسين آلان

ملت ده اونو سئويب ، شعرلرين مارق لا اوخويوب ، ازبرلميشلر . وطن يولوندا ، آذربايجان ، خاور نو و باشقا درگى و

گونده ليك لرده بى ريانين شعرلرى گئندنه او درگى و گونده ليك لرين مديرلرى سئوينرديلر كى او نومره دن داها

قايدانى اولماياچاق . بونولا برابر درگى ساتانلار چاپ اولان شعرلرين بير - ايكي بيتين ده اوخويوب ، مارق لانانلارى

باشا سالارديلار . هئچ ده تصادفى دئييل كى او اوزو بير يئرده دئيير :

من بو ميدانا قدم قويماميشام شهرت اوچون

مال اوچون ، عزت اوچون ، شوكت اوچون ، ثروت اوچون

ياراديب حاق منى اوز ملتيمه خدمت اوچون

حاضيرام جاني فدا ائتمه يه بو ملت اوچون .

شاعيريميز بي ريانين ديليندن و اوره بيندن وطنى تبريز هئچ دوشمه زدى . شعرلرينده آذربايجانا ، تبريزه هابئله

وطنه اوزل بير يئر آييرميشدير . او بير يئر ده دئيير :

بي ريام محتشم تبريز دياريم دير منيم

بو وطن اوغروندا اولمك افتخاريم دير منيم .

دئديمميز كيمي بويوك شاعيريميز زمانين طلب لرينه گوره سياسته ده قوشولوب يواش - يواش بيشير . آنجاق

بعضى لرى كيمي سياست اونو مطالعه دن گئرى قويمايب ، دفعه لر ايسته يب بو يولدان گئرى دونسون ، اما

اولماميش كى اولماميش . بو سياستچى بير يئر ده موريس آداسينا سورگون اولان رضا شاهى گورون نئچه تمثيل ائدير

:

موريس دن مکتوب

آغزيمين دادى جهاندا آنلاديم، ايران ايميش

ظلم ايله آباد اولان مولكون سونو ويران ايميش

دؤندريب اؤز قاچدى آخير گونده اقباليم منيم

كيم لره چاتدى، فلک، گؤر دولت و ماليم منيم

ناخوشام درديم بويوكدور پيس لشير حاليم منيم

یوخ وفا دونیادا هرگز بی ثمر دوران ایمیش

آغزیمین دادی جهاندا آنلادیم ایران ایمیش

بیر زامان عالمده هر اوضاع دان آگاه ایدیم

حوکمرانِ عصر ایدیم قدرتلی ظل الله اول لاه ایدیم

قان ایچن! اولر بیخان، مخلوق سوْیان بیر شاه ایدیم

خلقی تعظیم ائتدیره ن پس خنجر بؤرران ایمیش

آغزیمین دادی جهاندا آنلادیم ایران ایمیش

ایندی اولموشدور موریس ده همده میم بیر و پلنگ

وحشی حیوانلار دوزه ل دیرلر منه میدان جنگ

آرخادان ائیلر هوجوم دریاداکی قیزمیش نهنگ

بو خطرناک جنگله الله اوْزو حیران ایمیش

آغزیمین دادی جهاندا آنلادیم ایران ایمیش

عومروم آنجاق خوش کئچیردی قصر سعدآبادده

ایندی مسکن توتمیشام مه غاره یه بر باد ده

عفو ائدین ایرانلیلار، بی رحم اولور جلادده

بیر قوی سلطان ایدیم فخریم دئمک تهران ایمیش

آغزیمین دادی جهاندا آنلادیم ایران ایمیش

دوْغرودور، من بعضی اشخاصی توتوب اولدورموشم

مستبدلر فرقه سین شاد ائيله يب گولدموشم

شانیمی، فرمانیمی مظلوم لارا بیلدیرمیشم

آمریمی اجرا ائده ن بیر دسته شهوت ران ایمیش

آغزیمین دادی جهاندا آنلادیم ایران ایمیش

پادشاه اولدوم سیزه ضد اولدونوز هر کاریمه

شوق ائدوب حرریتته طعن ائيله دیز افکاریمه

قویموسوز حسرت منی کئف چکدیم درباریمه

بو جزیره قورخولو بیر منزه یله نی ران ایمیش

آغزیمین دادی جهاندا آنلادیم ایران ایمیش

شاه قاجیرتماق ارث اولوبدور چون بو تاج و تختی ده

ذاتی نی وئردی بروزه آخیردا من بدبختی ده

دادیما یوخدور چاتان ایمدی بو دورو سختی ده

عاقبت مونس منه چاققال ایله شیران ایمیش

آغزیمین دادی جهاندا آنلادیم ایران ایمیش.

بی ریا هله ایلر اونجه دونیا شهرتلی ملانصرالدین درگی سینی گوره ن کیمی باغرینا باسیب سئوه – سئوه اوخوماغا

باشلایب ، گاهدان ایسه اونا بیر سیرا نظیره لر ده گون موضوع لارینین اساسیندا دئیرمیش . اورنک اولراق او بیر

یئرده گورون نه گوزل بیر منظوم خطابه قوشور :

ملا نصرالدينه مكتوب

ملا دايى باخ من اولوم آلاها

ترغيب ائله ملتي دانشگاهها

=+

بوش - بوشونا كنجدي ؛ كنجن فصليميز

تربيه دن قالدی گئری ؛ نسل ميز

قويما کی هجرانه دونه وصل ميز

گل ايکی ميز وارد اولاق دستگاها

ملا دايى باخ من اولوم آلاها

+ =

واردی مهندس لر ايچون احتياج

دوقتور ائدر خسته يه لابد علاج

خارجہ ده چوخلاری ايشلير لر آج

اولماز اينانماق يئتيشه ن گومراها

ملا دایی باخ من اولوم آلاها

+=

کیم قویوب آواره محصل لری

حسرت ایلن طوولدو صدر ایللیری

نطق دن آخیر ده دوشوب دیللیری

آرزی اولور دونیادا جانندان باها

ملا دایی باخ من اولوم آلاها

+=

گتسه اوشاقلار خلبان در سینه

بیلمه کی تقدیری دونر تر سینه

اصل وطن خاطیرینه گه ر سینه

باشلا گیلن مملکتی اصلاحا

ملا دایی باخ من اولوم آلاها

+=

هاممی سئور آغ لوانشی ؛ حالوانی

دورما چاگیر مجلسه شیخ مروانی

شوره مبدل ائله سین داوانی

دوشسون آیاق کارگره ، فلاحا

ملا دایی باخ من اولوم آلاها

+ =

« بی ریا » دا یوخذو توان خدمته

بیرده معلم لیک ائده ملته

بو قوجا وقتینده دوشوب ذلته

یوخ دور اونون شور جوانلیق داها

ملا دایی باخ من اولوم آلاها

تبریز ۱۳۶۰/۳/۱

بی ریا گنچمیش شاعیرلرین شعرلریندن اولدوقجا یارارلانمیشدیر . آنجاق بو آرا شاماخیلی میرزه علی اکبر طاهر

زاده (صابر) ین پوئزاسپندان داها آرتیق فایدالانمیشدیر . اونون صابرا نه شعرلرینه « اورک سوزلری » ینده راحت

جا راستلاشماق اولار . باخین :

غم چکمه عمو او غلو هله بو میللت آییلماز

غم چکمه عمو او غلو هله بو میللت آییلماز

آج لوت قالا داییم، چکه مین ذلت آییلماز

مشروطه او چون تۆ کدوله بو شهریده قانلار

قانون- اساسی دئییه جان وئردی جاوانلار

آخیردا یئنه حؤ کموران اولدو بیزه خانلار

کئچدی باشینا توربا داهی امت آییلماز

غم چکمه عمو او غلو هله بو میللت آییلماز

=+=

هر عصریده توش اولدو بلایه یازیق ایران

اولموشدو سیپیر جؤوو- او- جفایه یازیق ایران

سون گونده اسیر اولدو ریزایه یازیق ایران

چکدی نقدر رنج- او- سیتم محنت آییلماز

غم چکمه عمو او غلو هله بو میللت آییلماز

=+=

ایرانلی اسیر دیر اونو قول خالق ائدیب الله

حاقین طلب ائتسه اولاجاق عرصده گمراه

لازیم دئییل ایرانلی هر ایشدن اول آگاه

جوخ برک یاتیب اولسا نقدر صحبت آییلماز

غم چکمه عمواوغلو هله بو میللت آییلماز

=+=

اسرافیل ایر سوورو چیخیب عرشیده چالسا

هئج دورمایا جاغدییر نقدر بو دالی قالسا

گر مخلوقون احوالینی مندن خبر آلسا

هر کس دئیرم دورما چاتیب فرصت آتیلماز

غم چکمه عمواوغلو هله بو میللت آییلماز

=+=

ایرانلی گرک اولماسین آفاقیده آزاد

قان آغلابیب ائتسین گرک او ناله و فریاد

همسایه لری ائتسه ایر لطفیله امداد

دوشمز باشا ائتمز ابهدن همت آییلماز

غم چکمه عمواوغلو هله بو میللت آییلماز

=+=

بئش یورقانین آلتیندا بو تمبل نئجه یاتمیش!

چیخمیر نغه سی فیس - فیزی دیر قان تره باتمیش

توپ گوله لری عالم ایمکانی اویاتمیش

واه...واه! اونو قویماز دورا بو غفلت آییماز

غم چکمه عمواوغلو هله بو میللت آییلماز

=+=

بیر گون گلجک من گؤرورم دیک دوراجاقسان

اطرافه باخیب باشه جوت الی ووراجاقسان

هر یئرده گئدیپ بوینونو مطلق بوراجاقسان

وئر اوندا ریاسیز سؤزومه قییمت آییلماز

غم چکمه عمواوغلو هله بو میللت آییلماز.

شاعیر و سیاستچی ، عین حالدا چوخ ساده و صمیمی اینسان اولان محمد بی ریانین ۷۰ ایل لیک عومرونده بلکه ده شیرین سو اونون بوغازیندان گئتمه دی . دئمک عومور - گونو آجیناجاقلی و فلاکتلی گئچمیشدیر . « اسلامی انقلاب باش وئرندن سونرا ، بی ریا ایلر بویو بوتون حیاتیندا جان آتدیغی دوغما شهری تبریزه قاییتماق آرزوسونا نائل اولدو . لاکین اوتوز ایلدن چوخ آجی دربدرلیکلر و اوغورسوز دیدرگین لیک لر چکن شاعیر ، اوز آرزوسوندان یارینمادی . اونون نه عائله اوجاغی و نه دوغما خلقی ایچون بسله دیگی عومور رویالاری یوزولمادی . شاعیرین علیپینه آپاریلان هر طرفلی شانتاژلار و چاخیر سپمه لر ، اونون اسلامی اینانجیلاریندان و دوغما یوردونا قایتماغا جان آتدیغیندان ساری چکدیگی بوتون آجیناجاقلاری و آلچالدیلمالاری حسابا آیینمادی . اونون سینیق و کووره ک اوره یینه بیر محبت و هم دردلیک مرهمی قویولمادی . »

نیسگیلی شاعیریمیز رحمتلی محمد بی ریانین چاپ اولان اثرلرین بئله قئید ائتمک اولار :

۱- شاعیرین درگی لرده و قزه ت لرده نشر اولونان شعرلری .

۲- ارک قالاسی - بیر پوئما کی مستقل اولاراق تبریزده نشر اولموشدور .

۳- اورک سوزلری - بویوک یازیچی و دونیا شهرتلی « دومانلی تبریز » ین یازاری محمد سعید اوردوبادی نین اون سوزو

ایله باکی دا کریل الغباسی ایله نشر اولموشدور . بو کیتابین ناشری او تایین تانینمیش ناشرلریندن اولان آذرناشر

انتشاراتی ایدی . همین کیتاب از بیر زاماندا روسحایا دا چئوریلیمیشدیر .

۴- اورک سوزلری - اوستاد یحیی شیدا نین همتی ایله تبریزده نشر اولموشدور.

۵- اورک سوزلری - رحمتلی حاج حمید آغا ملا زاده نین فارسجا بیر باشلانیشی ایله چاپ اولموشدور .

۶- موسی و هارون - اوستاد یحیی شیدا ، شاعیر بی ریادان نقل ائدیئر کی ، بو اوخومالی پوئمانی شاعیر قزاقستاندا

اولارکن قوشموشدور . مع الاسف مرزدن گئچنده قضایا اوغرامیشدیر .

۷- بیر نئچه نومایش نامه کی اونلارین بیر سیراسی تبریزین شیرو خورشید سالونوندا و هابئله ماراغادا صحنه یه

چیخادیریلیمیشلار .

۸- استالینگراد - نومایش نامه سی

۹- مولوسینی - نومایش نامه

۱۰- چتربازلار روزنامه سی - نومایش نامه

۱۱- اکینچی ایله ارباب - نومایش نامه

۱۲- هیتلر ایله موسولینی

۱۳- سئچیلیمیش شعرلر

۱۴- ایراندا اولارکن اونون ۱۳ جزوه ده شعردفتری ده مستقل اولاراق نشر اولموشلار .

رحمتلی بی ریانین ادبی کارنامه سیندن بو ایش لریندن دولایی ، روزنامه چیلیغا دا راستلاشماق اولار . او ، واختی ایله

مییلی حوکومت ایللری « یوموروق » آدلی بیر گونده لیک ده نشر ائدیردی . داها سونرالار ایسه غلبه آدلی بیر

ژورنالین دا مدیر لییین اوده میثدیر . بورادا اوره بیم ایسته ردی بی ریا نین بیر نئچه پارچا چاپ اولونمامیش شعر لرینه سیزه قوناق ائدیب ، بو سئوینجی سیز ایله پایلاشام .

قمر خانیمین دیلیندن

بو شهرده من قمرم   مئشدی بئلینده کمرم

یاخشوی یه هئج پیس دئمه م   عقلیمه باخ ماشاللاه

دردیمه باخ ماشاللاه

تبریزده بیر منم آدام   آرواد لارا گل سین قدام

تعریف له ییب دیر قاین آتام   عقلیمه باخ ماشاللاه

دردیمه باخ ماشاللاه

دامادیمیز احد آقا   گوبولتی له دوشوب یاغا

باخ ائوینده چیلچیراغا   عقلیمه باخ ماشاللاه

دردیمه باخ ماشاللاه

بیر قیزیم وار فاطمی خانیم   اونا قوربان یازیق جانیم

گورنده قایناییر قانیم   عقلیمه باخ ماشاللاه

در دیمه باخ ماشاللاه

اوزوم حیه ط آلان زامان

من دئمیره م خلقه یالان

عقلیمه باخ ماشاللاه

اوچ یوز تومن سایدیم قیران

در دیمه باخ ماشاللاه

یادا گز دولان فیریلدا

حکیم دئیوب دیر هیریلدا

عقلیمه باخ ماشاللاه

برکه دوشه نده زیریلدا

در دیمه باخ ماشاللاه

تبریز ۱۳۵۹

کوردوستان

بی ریا ، کوردوستان اهلی دربه در دیر آی کیشی

کورد له ائتمک ظرافت چوخ خطر دیر آی کیشی

=+

کوردون ائولادی بیزیم ائولادیمیزدیر یاکی یوخ ؟

کوردو اینجیتمک بیزیم ایرادیمیزدیر یا کی یوخ؟

کورد یامان گونده بیزیم امدادیمیز دیر یا کی یوخ؟

بی ریا، کوردوستان اهلی دربه در دیر آی کیشی

کورد له ائتمک ظرافت چوخ خطر دیر آی کیشی

+=

غیرتین جوشه گلنده کوردلری اینجیتمه ها!

دوستلوغو، قارداشلیغی ناحق یئره ترکیتمه ها!

کوهنه کینی آرتیریب قلبینده چوخ برکیتمه ها!

بی ریا، کوردوستان اهلی دربه در دیر آی کیشی

کورد له ائتمک ظرافت چوخ خطر دیر آی کیشی

+=

هر بیر ایشده بیزلره اول موافق کورد دیر

اولکه نی حفظ ائتمه یه سرحدده لایق کورد دیر

اعتبار و عزت و فخر خلایق کورد دیر

بی ریا، کوردوستان اهلی دربه در دیر آی کیشی

کورد له ائتمک ظرافت چوخ خطر دیر آی کیشی

+=

آرخامیزدا کورد دایانمیشدیر ، خوش ایدی حالیمیز

محکم ایدی هر جهندن آرزیمیز ، آمالیمیز

کورد ایله پیشرفت ائدیردی بخت میز ، اقبالیمیز

بی ریا ، کوردوستان اهلی دربه در دیر آی کیشی

کورد له ائتمک ظرافت چوخ خطر دیر آی کیشی

+=

هاردا قالمیشدیر خداوندا جهانگرد کوردلر

بیزلر ایله اتحاد ائتسه جوانمرد کوردلر

کونلوموز ده قویماز اولسون غصه و درد کوردلر

بی ریا ، کوردوستان اهلی دربه در دیر آی کیشی

کورد له ائتمک ظرافت چوخ خطر دیر آی کیشی

مهربانیق بیز همیشه مهربان کورد خلقینه

ارکیمیز وار یئر اوزونده قهرمان کورد خلقینه

ایسته رم دلخوشلوق اولسون نوجوان کورد خلقینه

بی ریا ، کوردوستان اهلی دربه در دیر آی کیشی

کورد له ائتمک ظرافت چوخ خطر دیر آی کیشی .

تبریز ۱۳۶۰

خاطیره لر دفتربندن

تنظیم ائدن : تبریزی پروفیسور دوکتور علی مینائی

شاعیرین نخجوان یوخوسو

۹ - آپریل ۱۹۷۰ ینجی ایل ؛ باهار بایرامی « نوروز بایرامی » - ون ۱۳ نجو گونو عموم خالق گزینتی سیندن یئنیجه

قایتمیشدیق . شاعیر بی ریا دا بیزیمله ایدی . بو گونلر او شن گورونوردو . چونکو او باشقا لارینا نسبت ایکی بایرام

ایچینده ایدی . بیرینجیسی « نوروز » و ایکنجیسی ایسه ، اوغلونون دوغولدوغونو گورمه ین شاعیر ۲۴ ایلدن سونرا

ایلک دفعه اولاراق اوغلو دوکتور فایقین پاريسدن همین گونلر ده یعنی آپریل بایرامینین ۱۲ ینجی گونونده وطنیمیزین

ائل سئور مرد اوغلو دوکتور حسن نظربین سعی و وساطتی ایله عنوانیمیزا گونده ریلیمیش شکلینی آلمیشدیر ...

بو گونده او همیشه کی عادتی اوزره سحر ارکن یاتاقدان قالخدی . دستماز آلیب نامازا اوتوردو . سحر یئمه یی بتردیکدن سونرا حیات یولداشیم ایشه و قیزیمدا مکتبه گئندی . من بیر نئچه گون ایشدن اجازه آلیب ائوده قالدیم . و قوناق شاعیریمیز بوگون ندنسه آرتیق محله میزین دنیز کناری پارکیندا خلوت ده دولانماق ویا باکی نین گوی مچیدینده آخشاما قدر واخت گئچیرمک فیکرینده دئیلدی . اودا ائوده قالمیشدی . ببردن الینده کی شهریار دیوانینی یئره قویوب بیر قورتوم چای ایچه – ایچه منه باخدی و آستا سسله دئدی : علی خان ! ... الله خئیر ائله سین ، بو گئجه غریبه بیر یوخو گورموشم . اوشاقلار نه قدر کی بوردا یوخدور قوی دئییم . منیم اوچون یوز ! گوردوم کی بیر آیایم نخبواندا او بیری آیایم جولغا کورپوسونون قاپیسینا سوپکه نیب . سیبرده کی دوشه رگه میزین گئچیلمز قاپ – باجاسی کیمی تیکانلی مفتیلره ساریشمیش قاپینین میللری آراسیندا اوغوم بالاجا اللرینی بویانا گئچیریب – آتا ! .. آتا ! ... دئییه منی چاغیریدی ... نه قدر اللشدیم قاپی آچیلما دی کی آچیلما دی . دریدن چیخیمیش اللریم بیر پارچا قان ایچینده ایدی . آشایدا گور سسله آخان آرازباخیردیم . ایسته دیم اوزومو سویا ویریب اورادان گئچیب گئدیم . اوزمک بیلمه دیم بیر یانا ؛ هله اونون دلی سوو دالغا لاری آراسیندان ان ماهر دالغیج بئله هئج سلامت چیخا بیلمه زدی ! ... قالمیشدیم معطل ! ائله بوزمان چینیمه بیر ال توخوندو . سر حد گئشیکچیزی اولدوغونو دوشونه ره ک ائله قورخدوم کی دامارلاریمدا سانکی قانیم دیاندی . نفسیم کسیلدی . دئدیم ال – قولومو باغلایب بوردان یئنه بیر باشا سبیرییه یه باساجاقلار ! ... ائله قورخموشدوم کی قورخودان دونوب ال صاحبی نین کیم اولدوغونا بئله باخمادیم ! ... آرخامدان گلن بو سسی ائشیتدیم : اوغوم قورخما بری دون ! من نخبوان آغایم ! آل بونو ! سسه طرف قورخا – قورخا گوز اوجو باخدیم . گوردوم خوش صفت نورانی بیر آغ ساققال دیر . او الینده دوتدوغو بویوک دمیر گورزو منه اوزادیب دئییدی : آل بونولا قاپینی سیندیر ! فایق او تایدی سنی گوزله بیر ! بونو دئمه سی ائله ده یوخا چیخماسی بیر اولدو . باخدیم اونون یئره اهمالجا قویدوغو آغیر باتمان بیر گورزه ؛ اوزومون آریق – اوزون گوجسوز ال – قولوما ؛ بیرده قارشیمدا داغ کیمی اوجالان و گئچیدین بوتون بند – بره سینی قاپایان طلسم هئیتلی دمیر دروازا یا ! ... دوغروسو لاب رستم دستان ایشی ایدی . من ده او هنر هانی ؟ ... آما چایی اوینا کئچمک ، اوزون ایلر حسرتینده

قالديغيم بالامى قوجماق احترامى منى راحت بوراخميردى . اوز - اوزومه دئديم كى كيشى ! « تامبو » كىمى قازاماتدان قاجيب بورا قدر اوزونو چاتديرميسان بير آتديم يولون قاليب . اونو كئچمه يه نه وار ؟ ... بو فيكير له يا الله دئييب دويه چى بير تهر اليمه آلديم و قاپى يا سارى يوللانديم . اونو وار گوجومله او كى وار دويه جه بيردويم ! ... سانكى آراز اوسته دميرچى خانا آچميشام - دئيه ، دمير - دومور بوغوشماسينين چينكىلتى لى چاققا - چاقلارى هر يئره ياييلير كورپونون زنجيره چكىلميش دمير معجى آوادانليغينا سرت ساحيل داش لارينا توخوناراق قولاق باتيريجى غريبه عكس - صدالار قوپاريردى . آرتيق قان تر ايچينده بوغولور ، لاپ الدن دوشموشدوم ! ... آما كى نه فايدا ! ... آخى « دوه يه نه چيمديك » من هارا دمير قاپى هارا ؟ ... پولاد دويه جى بير يانا آتديم . « آقا نخجوان » داندا بير داها خبر چيخمادى . ائله او گئدن اولدو ! ... مايوسلوق كابوسو وجودومو بوسبوتون بوروموشدو . قولاغيمدا هله ده سسله نن چكيش - دمير تاققيلتى سى ! ... چايين او تاييندان آتا - آتا ... ! چاغيران اوغومون اورك يانديريجى باغيرتيلارى ! ... و او تاي - بوتاي ساحيل قايلارينى غضبله سيلله له ين شيلتاق آراز دالغالارينين گورولتوسو بير بيرينه قاريشاراق منى ائله سارسيتميشدى كى ياتاقدان ديك داشلانديم و سحره قدر بو دهشتلى منظره نى گورمه ييم دئيه گوزلريمى يومماديم ! ... الله سن اوزون خير ائله ! دئييب سوسدو ! ...

او آز بير سو كوتدان سونرا منى غملى بيرباخيشلا سوزوب ديبله ندى : على داداش ! گوره سن بونجا روحى عذاب - اذيته سون قويولاجاق مى ؟ ! .. منى ايليشديرمه سه لر ياخشى دير ! ... قورخورام كئچميشده اولدوغو كىمى بو دفعه ده آيرى بير سهراب زمانى و ايبللى (على ابلوچ) كىمى داله - دوزلر تاپيلا و ياراماز بهتانلارى ايله گونوم سويا وئريله ! ... والله بو دفعه ده بوزلوقلارا سورولسه م اوله ره م . منده آرتيق اوطاقت قالماييب ! ... سانكى اوز - اوزونه دانيشير كىمى دوداق آلتى ميزيلدانان بو سون سوزلر اونا پريشان بير كورگم وئرميشدى .

دوغروسو منده بو يوخونون تاثيرى ايله خيالدان - خيالا قايپلميشدويم . اوندان « دوغما ائل - اولو سون بيتيشمه سى » اوچون كرگلى اولان بير آمانسيز چارپيشمانين قان قوخوسو گليردى . آما شاعيرين غير عادى وضعيتىنى نظره آلاراق

بو کیمی دوشونجه لریم له اونون میلی حس لرینی جوشدورماق ایسته مه دیم . و تسلی خاطرینه یالنیز دئدیم کی : آقا جان ! بیهوده تشویشده سن . اوگون اوغلونون شکیل و مکتوبونو گورمه سه یدین بئله بیر یوخو هئج عقلیوه ده گلمزدی ! بیرده بلکه ده قایتاردیلار خولیا سی ایله اوزونو چوخ یورما ! هله کی اولدوغون بو بیر آی ایچه ریسینده خوشا گلمز بیر حادیثه باش وئرمه بیب . و انشالله باش وئرمزده ! .. هر حالدا احتیاطلی اولماغین زیان وئرمز . منجه کوچه - بازاردا گوزون تصادفا ناتاراز اوزلره ساتاشماقدانسا ، بوردا یازیب یاراتماغین و یا مسجده عبادت له مشغول اولماغین داها مصلحت دیر . ائله گوتوره ک سیزین بو یوخونوزو ، او مضمونجا سیبیرده یازدیغین « موسی و فرعون » منظومه سیندن هئج ده گئری قالماز . الیمده انستیتوت یازی - پوزو لاری تعجیلی اولماسایدی ؛ بئله بیر مضمونو در حال رسمه آلاز و اونو ، بیر - ایکی بیت بو رسمه مناسب اولان شعرلرینیزله به زردیم ! .. افسوس نه بونا امکان وار و نه ده بئله بیر شعر ! ... آقا ! گلسه نه بو اورژینال موضوعنو شعره سالاسان ! ...

او دینمیردی ؛ یانینداکی کیتابی ورق له یه - ورق له یه « بویوک شاعیردیر شهریار » دئیب کیتابی یئره قویدو . علی ! سن ایشینده اول ، منده گئدیب بیر آز هاوامی ده یشیم ؛ گوی مسجده اولاجاغام دئدی و ائودن چیخدی .

نخجوان حاقیندا بی ریانین سئره ناداسی :

آخشام قاش قارالماغا باشلامیشدی . قاپینین زنگ سسینه آفاق گئتدی . گلن بی ریا ایدی . الینده کی قزه ته ساریلمیش باغلینی وئره - وئره ، آل بونو قیزیم ! تازا تندیر چوره یی دیر . قزه تی آچیب منه گتیره رسن ، اوستونده یادداشتیم وار دئییب ایچه ری گئچدی . بو زمان گول نساء حیات یولداشیم ؛ گتیردی چی ایله قزه تی کیتابین اوستونه قویوب شاعیرله سلام لاشدیقدان سونرا ممد قارداش ! ائوده بیر تیکه آزدان - چوخدان ؛ یوان - یاغلی چورک اول اول بو نه زحمتدیر هر گون چکیرسن ؟ .. دئدی . شاعیر بو سوزدن بیر آز دوروخدو و اونا جاواب آختاریر کیمی آفاقین ساچینی تومارلایا - تومارلایا آناسینا باخیب مهربان بیر تبسم له بو مصراع لاری زمزمه ائدیردی :

فلک ایش لریمی سالیب دوپونه

کافرده دوشمه سین من دوشن گونه

قورخورام گورنده رسین یئنه سورگونه

حسرت قلام " خاصا سنگگ " اوزونه

اوردا هانی روزوموزون بول یئری ؟

خان باجی ! الله هئچ کیمی آجلیق لا امتحانا چکمه سین . سیبریده گونده لیک پایما دوشن بیر قیرتیق قاراسامان پالچیق چوره یی ده راحت یئیه بیلیمیردیم .... دوشه رگه نین بوینو یوغون لوطی - پوتوسو توتوب الیمدن آلیردیلا . سونرا آفاقی ایله ندیرمک اوچون گولمه لی ادا ایله ال قولونو اویناداراق - کلم سوپو ایچمکدن لاپ کلمه دونموشدوم ! قیزیم باخ ! بو بویدا کلمه ! و سرخوش آداملار کیمی والایلیا - والایلیا بئله یئرییردیم ... قوشا بارماقلارینی کنیل اوزه رینه سورتوب آفاقی گولدوروردو .. سونرا اوزونه جدی گورکم آلاراق بایاقدان بری آفاق اوسته قاپیا سویکه نمیش گول نسایا مراجعت له : باجیم منی قیناما ، والله اختیار اوز الیمده دئیل . مسجدین یولو اوستو او بوپوک یازاردان کئچرکن داغلی محله اوشاقلارینین قیشقیریب ساتدیقلاری ساری بوغدا تندیر چوره بینین قوخوسو منی ائله یئره میخلاییر کی ؛ ایسته ر ؛ ایسته مز دایانیب بیر دانا اوندان آلمامیش یئریمدن ترپه نه بیلیمیره م . !!! دئییره م نه قدر بوردایام قوی گوزوم دوپسون . بیردن ایشدی - زاددی ... بی ریانین بوردا سوزونو کسبب صحبتیه قاریشدیم و کیله یله نیب دئدیم : آقا ! ائله دانیشیر سانکی دئییه سن بو ساعات سنی بوردان آلیب سیبره باساجاقلار ! الله خاطیرینه کل بو شبیه لی فیکیرلری باشیندان چیخارت ! گول نساء باشی ایله منی تصدیق ائده رک قارداش داریخما ؛ انشاء الله هئچ بیر شئی اولماز ! ... آفاق دور شام یئه مه بینه بیر شئی حاضیرلایاق دئییه ایکی سی ده مطبخه گئتدی . من ایسه سوزومو دوام ائدیب دئییردیم : گورونور سحر نخجوان یوخوسو اطرافیندا سوز - صحبت آچدیغین زامان ایشین مصلحتی اوچون دئدییم « احتیاطلی اول ! » کلمه سیندن قورخوب سان ! ... بورادا قورخولو بیر شئی یوخدور . اوندا اذن وئرن « سیزده بدر » گزینتی سی گونو یازیب منه وئردی بین شعریزدن بیر پارچا اوخویوم ، تا بو سوزون هانسی

معنادا ايشله تدیمی بیلیم آرخابین اولاسان ! ... یانیمداکی کتابین ایچیندن امضاء لادیغی « آفتوگراف شعرینی »

گوتوروب بو مصراع لاری اوخودوم :

خسته کونول نه باخیرسان دووره یه

داش قویمادیق بیر دانه بینووره یه

بنا گتندی اومود قالدی کوره یه

خیالوندا ساغی گوتور ؛ سول یئری !

علی داداش سندن احتیاط ائتمک لازیم دیر ! ... اوغلان ! اولمایا سنده منه پرونده دوزه لدرسن ؟ دئییب ظرافات

لاشدی .. ایکی میزده گولوشدوک ... منده یاری جدی یاری ظرافات ایچینده ابوالعلاخان واختی ایله یالان - دوغرو

ترجمه ائتدی بيم بو بیت ایله شاعیریمیزی جاواب سیز قویمادیم .

دهرده من تکی بیر کیمسه اودا کافر اولما ؟

کل عالمده مسلمان تاپا بیلمزسن عمی !

دئییه سن عرب شعری دیر ! ... شاعیرینی بیلیمیرم ؛ آما گرک کی ؛ فارس ادبیاتیندا گئنیش یایلان بیر بیت اولما ...

در دهر چومن یکی و آن هم کافر

بس در همه دهر یک مسلمان نبود !

بیر - ایکی هیجا بولگوسو چاتیشماسا دا پیس ترجمه اولونماییب ؛ کیم چئویریپ ؟ .. اوتانیدیغمدان دئدیم بیلیمیره م .

یقین کی لادری / نامعلوم / شعر هوسکارلاریندان بیرسی ! آما آقا! سوز - سوزو چکر ؛ آرشین بئزی ! ... دئیلیمیشکن

صحبت ادبی مناقشه دن بو منوال ایله گنده رسه اونداسحره قدر گرک یاتمایاق ! ... منیم بونا سوزوم یوخ ؛ تکی سیز داریخمایاسیز ! ... علی داداش گوز گوردویوندن قورخار سن کی منیم دردیمی بیلیرسن ؛ نئجه داریخماییم ؟ ... سنه ائله گلیر کی گویا معجزه باش وئریب ؛ قوزو ایله جانوار « جنت باغیندا » قول بویون گزیر ! و شنگول – منگول احوالاتی بیر دهاها تکرار اولمایاجاق !؟ یوخ داداشیم ائشیت آمما اینانما ! الله سنه رحمت ائله سین عبید زاکانی نه یئرینده دئییب سن .. این زمان پنج پنج می گیرد ؛ چون شده عابد و مسلمانا ! ... توتاردی قوچاق مستان ؛ گونده بیر ارکک سیچان ، ایندیکی عابد اولوب بئش – بئش توتور اونلاردان / آزاد ترجمه، بیتینی یاواشجا زمزمه ائده ائده آیاغا قالخیب آخشام نامازی مراسیمی ایله مشغول اولماغا باشلادی . ناماز بیتدیکن سونرا اوتوردوغو یئردن منه ساری بویلائیب دئدی : اوغول باشینا گلن باشماقچی اولار ! ...

- آقا من کی سوزونوزو غربته سالمیرام . ائله سن و سنین تک « بنا » لار بیر – به بیر دنلندیکن سونرا ، ایچی بوش اومودون یئکه باش بئل – کولویو کوره گی بیز یئتم لرینده باشینی ازه – ازه ساغ – سلامت قالانلاریمیزی پوخ ته لشدیردی . سیز دئمیشکن باشماقچی اولدوق ! ... بودا آیدین دیر کی هله ده فرقه میز بئله – بئله جانلی آلت قتاله لرله آغزینا قدر دولودور. آنجاق بونو آنلایا بیلیمیشلرکی بو حنا دهاها او حنایا بنزه مز یوخسا اللرینه گیره وه دوشن کیمی بئشیمیزی بیردن اوولایار دیلار ! ... علی خان ! حجت ائله مه الینده بویوک اختیاری اولان آداملار کیمی دانیشیرسان و ریشخندلی تبسم له علاوه ائندی : ایندی کی بئله حکمون وار اونداسونرا بیزا وئر گئدیب تبریزده آرواد – اوشاغیمی گوروم ! .. و دهاها سونرا اوجادان : آی کیشی کرملین پادشاهی اولندن بیر ایکی ایل سونرا منیم ده الیمه بیر کاغیذ وئریلدی کی سنین حقینده سهو اولونوب ؛ آزادسان ! بو کاغیذ لا اوزومو مسکاوایا چاتدیردیم . الله عومرونو اوزون ائله سین امیر خیزینین ! منه چوخ حورمت گوسته ردی . بیر نئچه واخت ائوینده ساخلادی . قیرمیزی خاچ جمعیتی داخله ایشلر ناظرلینین پاسپورت شعبه سی و باشقا بو قبیل اداره لره باش ووروب برائت نامه سندلریمدن توتوموش اوست – باشیما قدر سر – سهمانا سالدی . بلیط آلیب باکی یا گونده ردی . یادیندا اولسا سنه ده بیر منظوم نامه یازیب – منی تاپشیرمیشدی . باکیدادا یازیچی ، شاعیر دوستلاریم و علی الخصوص کهنه دوستوم و او واختین

پریزنتی / میرزه / میرزه ابراهیموف طرفیندن حورمتله قارشیلاندیم . یاغلی وعده لر ایله یاناشی بو ائوین او
 طرفینده سنین تیکدی یین تازا ساختوماندا منه ائو وئرلیدی . او زامان سیزده همان ائوین حییه طینده کهنه بیر ائوده
 یاشاییردیز . یادیندادیرمی ؟ .. خلاصه اوزون احوالاتدیر ... او زامانکی باکی گوروشلریمی قسمت اولسا سونرا
 دانیشارام . آما نه اولدو ؟ هئج نه ؛ نه اولاجاق ؟ باشیمی آشای سالیب کوچه دن اوز یولوملا گئدرکن بیردن
 یاخالانیب ماشینا باسدیلار ! و گوزومو آچان کیمی بیرده اوزومو سیبریده گوردوم ! هه .. نئجه دیر علی ؟ ایندی بونا
 سوزون وار ؟ - آقا بونلارین هامیسی دوز ، ایندی اولان اولوب ؛ کئچن کئچیب ! ... قوی بو فاجعه نین سیزه نامعلوم
 آردینی دا من دئیم ... همیشه حییه طه گیرن کیمی بیزی گورمه میش ائوینیزه فالخمازدینیز . آما همین حادثه دن
 بیر گون قاباق سیزدن بیر خبر چیخمادی . نگران قالمیشدیق . آرواد منه دئدی کی بلکه آقا خسته له نیب ! ؟ گئده ک
 اونا باش چکه ک ! آشدان - شوربادان حاضیرلادی ، سیزه آلدیغی قاب - قاجای گوتوروب آئوینیزه گلدیک . زنگی
 باسدیق ؛ قاپینی آچان اولمادی . قونشولاریزدان بیرسی قاپیسینی یاری آچیق قویوب بیزی پوسوردو . ائله کی
 گوزوموز قاپنین دسته ره زه سینه سارینمیش کندیره ؛ قاپی یا یاپیشدیرلمیش قیرمیزی لاک مهوره ساتاشدی .
 گول نساء یاواشدان بیر وای چکیب دئدی : علی ! کیشی نی آپاردیلار ! ... ایکی میزده سرعت له پلله لری انیب اوردان
 اوزاقلاشدیق ... آقا ! ایندی او سارسیدیریجی احوالاتدان اون دورد ایل کئچیر . مسکووادا سوسلو فا ایله گوروش بها
 سینا الده ائتدی ییم بو ائوین قاپیسینی ایندی کیمین هنری چاتار کی مهورله سین ؟! و یا سیزلی - بیزلی بوزلوقلارا
 گونده رسین !؟ بو سوزومه شاعیر اورکدن بیر قهقهه چکیب گولدو و ظرافات یانا دئدی : آی نه یاخشی اولار ! ... قرار
 بو اولسا کی من یئنه سیبری یه گئده م بو دفعه سیز سیز گئتمه ره م جهنمه گئدن اوزونه یولدایش آختارار ! مطبخه
 ساری بویلانیب سسله ندی : آی باجی موشتولوغومو وئر سیبری یه کوچوروک ! والله اورایا کئتجک آفاقین اوزو بویدا
 بالاجا سیبیر آیی سی تاپارام مشغول اولار علی آقا او یئرلرین منظره سینی رسمه آلاز و همده مهندس لیک ائده ر من
 شعر - معریمی قوراشدیررارام . او کی قالدی خان باجی یا ؛ اودا بیزه لذتلی دوغا پیشیریب «اوروس شورباسیندان»
 یاخامیزی قورتارار ! آی نه یاخشی اولاردی ! دئییه - دئییه گولوردو .

بو زمان قیزیم و آناسی ایچری گئچیب شام میزینی دوزه لده رکن گول نساء بی ریایا گوله - گوله دئدی : قارداش
موشتولوغون بوج اولسون ! آما اورا یوخ ؛ انشا الله تبریزه !! سیز خانیم لا فایقی بیزده قوهوم - قارداشی کوره ریک !
... تکی بئله اولسون الله آغزیندان ائشیتسین باجیم ! دئییه شاعیر جواب وئردی . من شام اوستو سوزومو بئله دوام
ائیدریم : آقا ائله او واختلاردان بری شخصیتیه پرستش طریقتینه قارشلی گئیش له نن مبارزه حرکاتی آ.د.ف
داخلینده اوزونه مخصوص حرکت یاراتدی . فرقه نین آکادئمیا حوزه سیندن باشلانمیش بو حرکت بوتون حوزه لره
یایلدی . تبریزین قانلی « ۲۱ آذر » احوالاتی مرحوم پیشه وری نین مرموز اولومو ؛ سیز و فلاحت ناظری دوکتور مهتاش
؛ گورکملی صحنه اوستادی " عرب اوغلو " و سایر هم وطن لریمیزین سس - سمیرسیز یوخا چیخمالاری فرقه
دستگاهینی بوروموش فساد و آنتی دموکراتیک مناسبتلر حوزه اجلاسلا رینین گونده لیک بحثینه چئوریلدی . بودا
سیزین طالع نیزده اوخشار اولان جانلی فاکت لارین افشاء ائدیجی چیخیشلاری همین دره بیگ لرین و حامیلرینین
جنایتکار ماهیتیندن ائله پرده گوتوروب دور کی ؛ بوتون اجتماعات دا ایندی بدناملیق لا یاد ائدیلن بو دجال لارا
اینانمیرام کی بوندان سونرا اوز چیرکین عمل لرینه قاییدا و یا خود منحوس ایل لرین ایلک قوربانلیغی اولوب بیر
عومور بو فتنه کارلارین یاراماز الی ایله ناحقدن بنده چکیلن سیزین کیمی تانینمیش اجتماعی - مدنی دولت خادیمی
نه و آدلی - سانلی صنعتکارا بیرده توخونماق جراتینده اولایبیلر . آقا جان مایوس اولما ! تبریز و یا بورادا تانیدیغین
بوتون اوشاقلار سنین طرفینده دیرلر . ائله گوتوره ک کئچمیش جاوانلار تشکیلاتی صدری و حاضیردا باکی دولت
اونیورسته سینین باش معلمی دوکتور زهتابی نی فایقین مکتوبونو سیزه چاتدیران گورکملی تورپاقشناس عالیمیمیز
دوکتور شکورینی و یا بیر نئچه گون بوندان اول همین ائوده آیقیمیزین دیزقاپاغینی عمل ائدن آدلی - سانلی جراح
دوکتور بهرامینی ! و من هله واختی ایله بعضی شعرلرینیزه تبریزده موسیقی یازان قاپی قونشوم مشهور بسته کاریمیز
جهانگیر جهانگیروفو دئمیره م ! .. گول نساء سوزه قاریشدی : نه یه ؟ اوگون بایرام گوروشونه گلن هم غلام ممدلی و
همده جهانگیر معلم یکی سیده بی ریا قارداشین ایشینی یئر به یئر ائتمک اوچون معتبر واسطه تاپمالارینی وعده
ائتدیلر .

هه ! ... میری ده / میر رحیم و لائی / بو گون منه سوز و ئردی کی بوردا فالماغیما کومک ائتسین ! ... ایسته بیردیم سوروشام کی ... آرواد سوزومو آغزیمدا قویدو ... علی ! بی ریا قارداشی سوزه توتما ! قوی راحت چوره یینی یئه سین . سونرا دانیشارسان ! او دسترخانی بیغیشدیردی . چای گتیردی و قولاغیما پیچیلدادی کی تزه دم چایی ارسین اوسته قویموشام بیز گئتدیک یاتماغا ! ... سونرا بی ریا دونوب دئدی : قارداش قوللوغونوز یوخسا آذن و ئرین بیزده گئده ک ! ... قیزیم الله سندن راضی اولسون ! ... ابش آدمی سیز گئدین استراحت ائدین ! گئجه نیز خئییره فالسین ! ... صد حیف کی نخجوان یوخوسونون سئره ناداسی نی اونلار ائشیتمه دن شیرین یوخویا دالدیلار ! ایندی بیر شاعیر قالدی ؛ بیر من و بیرده آرایا چوکموش آنی سوکوت لحظه لری ! ...

... من آرائق سوکوتی پوزوب اوندان سوروشدوم: آقای و لائی نی هاچان و هارادا گوردونوز ؟

- مسجددن گلرکن تصادفا یولدا راستلاشدیم . مسجد ه قونشو محله ده یاشاییر . حال - احوالدان سونرا ؛ ها بالله ائله دی ائوینه آپارا ؛ گئتمه دیم . آروادی ائرمی دیر ! بیلیرسن ؟ ... گولوب - آی بابا نه قویوب نه آختاریسان ؟ تبریز ائرمی سی هارا ؛ « اورسیه ت » ائرمی سی هارا ؟ بوردا کیلار خالص مسیحی دئییل ؛ الله بیلیر نه توخومداندیرلار !..

- هاردا قالدیغینی بیلیدی ؟

- سوروشدو آما جواییندا شوخولوقلا دئدیم کی ؛ بویوک الله منه گوی کیمی پاپاق ؛ یئر کیمی باشماق و مسجد کیمی ائو و ئریب ! .. اوزوم اوچون گزیب - دولانیر و یورولاندا اونون ائوینده استراحت ائدیرم ! گولوب دئدی : بی ریا و ارام سنین سوزبازلیغینا ! هئج دئیشمه میسن ! یاخشی یازیدان - شعردن نه بین وار ؟ ... تئز بو گون مسجده ناماز دان سونرا خلوت بیر گوشه یه چکیلیب ؛ نخجوان یوخوما یازدیغیم شعردن بیر - ایکی بند اوخودوم . چوخ به یه ندی و خواهیش ائتدی بیر اوزونوده کوچوروب اونا وئریم . یاخشی اوغلان دیر ... نه دئییرسن ؟

- پیس آدام دئییل. ائله بیر سیرا لوطی یانه صفت لرینه گوره اونا دهلی میری ده دئییریک . اما هر دن اوزونو هم نالا و هم ده میخا وورور ! .. دئمه لی یوخو شعره کئچیب ! باخ بونا دئییرلر ایش .. هانی ؟ شاعیر کتیل اوزه ریندن

بوکولموش قزه ته نی گوتوروب منه وئردی . بو دور ؛ کناریندا یازمیشام . باخدیم خطی چتین اوخونوردو . سرعت له یازلمیشدی . دئدیم آقا اوزونوز اوخویون قولاق آساق ! .. بی ریا شعرینی آستادان اوخویوب بیتیردی و منه باخدی . اما شعر نه شعر ؛ شهنامه نین رزمی صحنه لری اونون یانیندا هئچ ایدی ! ... شاعیر سانکی عومرونو زندان لاردا چورودن جلادلاردان قصاص آلیر دئییه : قانا - قان دئییر ! کرملین - تهران حکم دارلارینا آمانسیز آتش آچیر ! آذربایجان حدودلارینی آکباتان / همدان / دان دربنده قدر اوزادیر و سائره و سائره .. و بوتون عالمی بیر بیرینه قاتیب ؛ دهشتلی بیر انقلابین روماننیک تصویرینی راراتمیشدی ! حیرت له دئدیم : آقای بی ریا پارتیزانلیق ائله بیرسن ! نه دیر ؟ .. هارداسان ... ائله بیلیرسن بورا تبریزین گلوستان باغی یا قونقاباشی دیر کی کورسو قویوب جماعتی شورانگیز شعرلرین له انقلابا چاغیراسان ؟ ائله گل بو باشندان بایاق اوز دئدیین کیمی شه - کوله میزی بیغیشدیریب دینمز - سوله مز « کئده ر گلمزه » کوچه ک ! یوخسا بوندان داها پیس گونه بیزی قویارلار .

- علی داداش ! سحر سیزه دانیشدیغیم یوخودان بیر کلمه اسکیک - آرتیق بوردا یازمامیشام . فقط شاعیرانه حس لر ایله اونا قول - بوداق وئریب بزه میشم . بونسوز شعر اولمازدی ! دئدیم ؛ محترم شاعیر من ادیب یا شاعیر اولماسام دا آز - چوخ آنلادیغیما گوره بو شعری اوزونون یوکسک بدیعی ایده یا - مضمونونا و کسکین افشا ائدیجی دیلینه گوره بویوک بیر ائل - اوبانی آیاغا قالدیرما قدرتینه مالیک اولان ان شاهانه اثرلردن بیر ساییر و سیزی بو مناسبت له تبریک ائدیرم ! واخت گلر ؛ زامان اوزو اونو آختاریب تاپار ! اما منیم سحرکی تکلیفدن مقصدیم بو دئییل ایدی . بلکه ایسته بیردیم کی ؛ حال حاضرده « آذر . ب . ک . پ . نین مرکزی کمیته سیندن » آذرب . علملر آکادئمیاسی « نین عالی ریاست هیئتینه قدر » داخله ایشلر ناظرلیگی « ندن » قیرمیزی آی پارا جمعیتی و باشقا دولتی موسسه لره قدر چوخ مهم و مسئول وظیفه لرده چالیشان نخجوانلی وطن داشلارین سیاسی - ایدئولوژی باخشی و موقع لری نظره آلبناراق نخجوان شعری ایله بیر شکیلده یازیلاردی کی بو گونکو حاکیم شرائط ده « نه شیش یانایدی ، نه ده کباب » و بونلا مشترک طالعیمیز یولوندا قورولان انگل لرین نامقبول وورنوخمالاریدا چوخ احتمال کی بیر او قدر اوغورسوز لاشدریلیمیش اولاردی ! بو وقته تک دقت له سوزومو دینله یین شاعیر الینده کی قزه ته نی ازیشدیره - ازیشدیره

درین فیکره دالمیشدی ! .. خیالما بئله گلدی کی ، بلکه سوزلریمدن اینجی ییب . من ده سوسوب ، اوز ایش لریم له باشیمی قاریشدیردیم ... آرادان بیر قدر کئچمیشدی . گئجه ساعات اون ایکی یه ایشله بیردی . بیرده ن گوردوم شاعیر یاالله دئییب ؛ آیاغا قالدی و کوله کوله منه ساری گلیب یانیمدا اوتوردو . هه ! .. باشین یامان قاریشیقدی . دئدیم بس یاتیسیان . اویاتماق ایسته بیردیم . علی داداش ! اخیر کی ، بو ناماز اهلی قوجا مسلمانی دا کافیر ائله دین ! دئدیم خیر اولا ؟ .. دئدی : خیر اولمامیش نه اولاجاق ! شعره بیر آزال گزیدردیم ، قیسالتدیم . اوخویوم باخ گور بیر شئییه اوخشاییر . یوخسا یئنه اما چیخارداجاقسان شعر بودور :

نخجوان

کونول آرزی لاییر هر زمان سنی

شرقین دروازاسی آزاد نخجوان

آرایا آلماسین هیس - دومان سنی

یوردو بینووره دن آباد نخجوان

=+=

اسیر اولانلارا وئردین حیاتی

چولده چوبانلارین اوخور بیاتی

جاویدین دیریتلدی ادبیاتی

دونیا تاریخینه اولاد نخجوان

+ = +

گئچن قرینه لر ظلمده یان دین

باخما کی رنگدن - رنگه بویان دین

یوردوما ائلیمه آرخا دایان دین

آل دین زمانه ده مورد نخجوان

= + =

سنی اولورمو دور دونیادا آتماق ؟

آشنادان آیریپ ؛ یادلارا فاتماق ؟

نه قدر چتین دیر مقصده چاتماق

عالمه فخر ائدیر بو آد نخجوان

= + =

منی قورتارمیسان آراز سئلیندن

چولوم کوله گیندن ؛ داغین یئلیندن

کومک ایسته بیره م سنین ائلیندن

ائيله بو شاعیری دلشاد نخجوان

شهرت وئردی سنه لنین دعاسی

منیم بو عشقیمین یوخ انتہاسی

یولوندا بو جانین نه دیر باھاسی

ائتمه بی ریا یه ایراد نخجوان .

سونرا شوخلوق اوچون دورد مصرع ده عرب ؛ فارس ؛ روس و آلمان دیلرینده فی البداهه قوشاراق ؛ دئدی کی ،

ایسته سن بونلاری دا همین شعره علاوه ائده بیلرسن ! مصراع لار بئله دیر :

سنه سویله دیلر بلده الامین

استقلال ترا کرده اند تضمین

وارتا واستوکا اسکازال لنین

فور اونس در قروسه اشتات نخجوان .

(۱- امن و آمانلیق شهری ۲- سنین استقلالینی تضمین ائتمیشلر ۳- لنین سنی شرقین قاپیسی آدلاندیرمیشدیر-

بیزیم اوچون بویوک اولکه سن نخجوان)

قاینالار، ایضاحلار :

۱- وطن یولوندا / سه شنبه ۸ فروردین ؛ تبریز- نومره ۴۰- ۱۳۲۱- تبریز ؛ ۲۴ مارت ۱۹۴۲

۲- اورک سوزلری / محمد بی ریا / تبریز- ارک یابین ائوی - توپلایان اوستاد یحیی شیدا

۳- بو سطیرلری یازانین (رضا همراز) ملاحظه لری ایله شخصی آرشیوی

۴- بی ریا نین نخجوان یوخوسو / پروفیسور علی مینائی تبریزی / بو دیرلی یازی نین بیر اوزون ، بی ریا نین بیر سیرا چاپ اولونمامیش شعرلری لری ایله برابر اوستاد یحیی شیدا بیزه عنایت ائتمیشلر کی اوز منت دارلیغیمیزی بیلیریریک . بو شیرین ماجرا آتورپات درگی سینین بیرینجی و ایکینجی سایه لاریندا درج اولونموشدور . (آپریل - ژوئن - ژانویه - مارس) ۱۹۹۳ آلمانین کولن شهری - درگی نین امتیاز صاحبی رحمتلی تبریزی پروفیسور دوکتور علی مینائی ایدی . واختی ایله رحمتلی پروفیسور علی مینائی اونو اوستاد شیدایا گونده رمیشدیر کی فروغ آزادی گونده لیبنده ده نشر اولسون . آنجاق نه ایسه اوستاد شیدا اونون نشرینین بیر حیصه سینه رغبت گوسترمیشلر . سئوینیرم کی بو ماجرا نین بوتووو بو گون بورادا نشر اولونور.

۶- آذربایجان گونده لیبی - تبریز ۱۳۲۴ - نومره ۳۵

۷- بی ریا نین بیر سیرا شعرلری هله میلی حوکومت قورولمامیشدان اونجه تبریزده یاینلانمیشلارکی رحمتلی اوستاد یحیی شیدا او متن لرین اساسیندا انقلابدان سونرا بیر ریائین شعرلرین اورک سوزلری عنوانی ایله بیر آز دا علاوه ائده رک نشر ائده بیلدی لر . اونلارین بیر سیراسین بئله گوسترمک اولار :

بازاردا صحبت:

بی ریا نین سگیزینجی شعر جزوه سی دیر کی ۱۳۲۲ ینجی ایل تبریزده ایشیق اوزو گوروب . همین کیتاب ۳۱ صحیفه ده ۵ ریال قیمتی له بازارا اراکه وئرلمیشدیر .

اوباشدان خوروزی:

یئنه شاعیرین سئچیلیمیش شعر دفتر لریندن اولموشدور. همین کیتابدا ۱۳۲۲ ینجی ایل تبریزده ۲۴ صحیفه ده چاپ و یاینلانمیشدیر. همین جزوه ده بی ریا نین بیر سیرا سیاسی هابئله لیریک شعرلرینه یئر وئرلمیشدیر.

وطنیم آذربایجانا

اونونجو جزوه دیر کی ۱۳۲۲ ینجی ایل تبریزده نشر اولا بیلمیشدیر. همین جزوه کی تبریزین خلیفه گری چاپخاناسیندا چاپ اولموشدور ۵ ریال قیمتی ایدی.

عصیان

اون بیرینجی جزوه ده عصیان آدی ایله ۱۳۲۴ ینجی ایل نشر اولا بیلمیشدیر. بودونه کیتابین قیمتی قاییقدا ۱۰ ریال ذکر اولموشدور.

هجوم

بی ریانین شعرلرینین اون ایکینجی جزوه سی « هجوم » عنوانی ایله ۱۳۲۴ ینجی ایل تبریزده نشر اولا بیلمیشدیر. همین اثر فردوس مطبعه سینده و ۵ ریال قیمت له بازارا ارائه اولموشدور.

۸- ماراغالی علی مرادی ده بی ریانین یاشایشی و سیاسی چابالارینا عاید « زندگی و زمانه بی ریا » باشلیقلی بیر کیتاب یازمیشدیر کی ۱۳۸۵ ینجی ایل تهراندا اوحدی نشری واسطه سی ایله چاپ اولا بیلمیشدیر.

۹- محمد بی ریانین استنطاق نامه سی / دوکتور محمد علی فرزانه / تریبون / سای ۵ ؛ یای ۱۹۹۹ ؛ صص ۶۳-۷۰-

سوئد

۱۰- بی ریانین اوست سطیرلرده تقدیم ائتدیمیز « نخجوان یوخوسو » ایلك دونه آلمانیدا رحمتلی پروفیسور علی مینائی تبریزی نین مدیریتی ایله نشر اولان آتروپات درگی سینده ؛ ایکینجی دونه تبریزین مهد آزادی گونده لیبنده

۷۹/۵/۲۵ آنجاق ناقص شکیلده ، اوچونجو دفعه ایسه ائله مهد آزادی ده باسیلان نسخه نین اساسیندا آذرتورک ژورنالینین اوچونجو نومره سینده و نهایت دوردونجو دونه همین یازیدا آنجاق کامیل شکیلده تقدیم اولور . بو نشرده یازی قایدالاری دوغرولوب، متنه ایسه وفادار قالمیشدیق .

۱۱- بیر دفعه ده بی ریانیین شعرلری باکی شعرینده « آذر نشر » نشری واسطه سی ایله ۱۹۴۴ ینجی ایله اورک سوزو باشلیغی ایله چاپ اولموشدور . دئمه لی ییم بو کیتاب او زمانین طلبی اساسیندا ائله کریل ایغاسی ایله نشر اول بیلیمیشدیر . سونرالا تکرار بیر نئچه دونه ماراقلا قوزه ی آذربایجاندا نشر اولان بی ریانیین شعر کیتابلارینین مشخصاتلارین بئله گوسترمک اول بیلر :

۲۰۰۳ ینجی ایله یورد نشریاتی امکی ایله « شاعیر عومرونون ائلچی لری » باشلیغی ایله بیر سیرا شعرلری ماراقلا اوخوجو کوتله سینین ایینه چاتمیشدیر . سون دونه اولراق « محمد بیر یا - اثرلری » ده ۲۰۱۰ ینجی ایل باکی نین علم نشری واسطه سی ایله بیر ریانیین بیر قسم اثرلری ۳۵۶ صحیفه ده لاتین ایغاسی ایله تکرار چاپ اولموشدور .

۱۲- رحمتلی بی ریا شعردن علاوه بیر نئچه منظوم و منثور نمایش ده یازمیشدیر کی اونلارین بیر سیراسی باکیدا چاپ اولان اثرلرینده یئر آلا بیلیمیش لر .

۱۳- بیر دونه ده شاعیر بی ریانیین « ارک قلعه سی » پوئماسی انقلابدان سونرا مستقل حالدا جیبی قطعینده تبریزده نشر اولموشدور . سونرا همین منظومه نین بیر چوخ بیت لری رحمتلی اوستاد شیدانین توپلادیغی بی ریانیین اثرلرینه داخل ائدیلمیشدیر .

۱۴- بی ریا نین اوغلو فایق ۱۳۶۴ ینجی ایل او شخصی کیتابخاناسین تبریزین میلی کیتابخاناسینا اهدا ائتمیشدیر . باخ : نام آوران آذربایجان ، غلامرضا طباطبائی مجد ، ص ۱۴۱